

ПРИНЦИПЪТ ЗА РАЗУМЕН СРОК В НАКАЗАТЕЛНОПРОЦЕСУАЛНОТО ПРАВО
НА РУСКАТА ФЕДЕРАЦИЯ*Дора Сивкова*THE PRINCIPLE OF REASONABLE TIME
IN THE RUSSIAN FEDERATION'S CRIMINAL PROCEDURE LAW*Dora Sivkova*

Abstract: *This article considers the question concerning the historical development of the principle of reasonable time in the Russian Federation's criminal procedure law and the current regulation in its Criminal Procedure Code.*

Keywords: *criminal procedure, principles of criminal procedure, reasonable time, Russian Federation.*

В основата на наказателнопроцесуалната дейност лежат определени основни положения, които изразяват нейните най-важни черти и свойства, закрепят и обосновават съществуването и целта на наказателния процес. Тези основни положения се наричат още принципи на наказателния процес¹.

Принципите на наказателния процес се определят от социалната и икономическа реалност, която съществува в обществото, и отразяват нивото на демократизъм, което то е достигнало. Те имат нормативен характер, когато са закрепени в правни норми.

Принципите на наказателния процес са тези основни правила, съдържащи се в нормативни разпоредби, които определят цялата система, по която е построено наказателното производство, обуславят изградените най-важни институти на тази система, и заедно с

това представляват и гаранция за защита на правата на участниците в наказателния процес и разрешаване на правните задачи, които наказателното производство си поставя. Могат да бъдат определени като „ръководни начала, около които е структуриран целият наказателен процес“².

В настоящето изследване ще се спра на единия от тях – принципът на разглеждане и решаване на делата в разумен срок. Докато в българския наказателен процес принципът официално е нормативно закрепен съвсем скоро, в други чуждестранни законодателства той присъства от много повече време – например, в Германия и в Чехия. Подобно на българското законодателство, в руското законодателство също принципът е нормативно закрепен скоро – през 2010 г.

¹ Стефан Павлов определя основните начала като „задължителни изходни положения на нормативната уредба на всички наказателнопроцесуални стадии и институти.“ – вж. Павлов, Ст. Наказателен процес на Народна република България. С.: Университетско издателство „Климент Охридски“ 1989 г., с.70.

² Вж. Химичева О. В., Химичева Г. П. О совершенствовании принципов уголовного судопроизводства. – Вестник Московского университета МВД России, 2014.

Изискването за бързина в наказателния процес на РФ, макар официално да е закрепено в УПКРФ под наименованието „разумен срок на наказателното съдопроизводство“ едва през 2010 г., всъщност съществува още от законодателството на Руската държава в доимперския период и търпи своето естествено развитие, заедно с развитието и осъвременяването както на наказателноправното законодателство, така и в обща рамка на обществото като цяло. Разумният срок на наказателното съдопроизводство безспорно е основополагащо положение, което има важна роля за функционирането на цялата дейност в областта на наказателнопроцесуалното право на РФ и не само: всъщност, бързината като гаранция за осъществяване на наказателното производство и съвременното ѝ закрепяне под наименованието на основен принцип на Наказателния процес – разумен срок на наказателното съдопроизводство, е в основата на основни международноправни актове, гарантиращи защита на правата на гражданите. Тук ще разгледам принципа на разумния срок в руския наказателен процес, закрепен в Наказателнопроцесуалния кодекс на Руската Федерация (НПКРФ), ще проследя историческото му развитие през цялата история на наказателното правораздаване – в Руската империя, в СССР и в сегашната регламентация в законодателството на Руската Федерация за цел проследяване на развитието на обществото и научните възгледи върху оформянето на разумния срок за разглеждане на наказателни дела като основен принцип на Наказателния процес.

Принципите на наказателния процес на Руската Федерация са нормативно закрепени в Конституцията на Руската Федерация³ и в наказателнопроцесуалното законодателство на РФ. Могат да бъдат определени като основополагащи правни положения, които имат за

задача да прецизират начина на осъществяване на наказателнопроцесуалната дейност, и които изразяват нейните най-съществени черти и свойства, явяващи се гаранция за правата и законните интереси на участниците в процеса и осигуряващи постигането на задачите на наказателното производство.

Принципът на разумния срок в наказателното производство на РФ е нормативно закрепен в глава 2, чл. 6.1. на НПК РФ⁴.

Разумният срок на производството по едно наказателнопроцесуално дело не може да бъде определен в абсолютна стойност. Затова в следващите алинеи на същия чл. 6.1. на НПКРФ са изведени критериите за оценка и определяне на времевите рамки на този срок. Един от тях е своевременното обръщане на пострадалия от престъпление към компетентните органи – поведението на обвиняемия. Друг критерий е естеството на фактите, които са предмет на доказване. Определящ фактор е и поведението на държавните власти - оценката от страна на съда на правната и фактическа сложност на делото, на достатъчността и ефективността на действията на длъжностните лица, които те провеждат за своевременно наказателно преследване и разрешаване на делото.

За сравнение, макар и доста по-лаконичен, българският законодател следва същата логика в нашия НПК. Българският НПК закрепя принципа за разумния срок на наказателното производство под наименованието „Разглеждане и решаване на делата в разумен срок“ в глава втора, чл. 22, ал. 1-3.⁵

Ще се върна към разглеждането на принципа за разумен срок на наказателното съдопроизводство в НПКРФ. В настоящето изложение ще разгледам историческото развитие на принципа от доимперските векове, през Руската империя, през наказателноправното законодателство на СССР и до съвремен-

³ По-надолу в изследването за краткост ще използвам съкращението РФ за Руска Федерация и КРФ за Конституция на Руската Федерация.

⁴ „Ал. 1. Наказателното съдопроизводство се осъществява в разумен срок. Ал. 2. Наказателното съдопроизводство се осъществява в сроковете, установени в настоящия Кодекс. Удължаването на тези срокове е допустимо само в случаите и по реда, предвидени в настоящия Кодекс, но наказателното преследване, осъждане и прекратяване на наказателното преследване трябва да се осъществяват в разумен срок.“

⁵ В нашия НПК също няма изрично формулирани критерии за разумен срок на делото. Извеждат се от практиката на ЕСПЧ.

ното законодателно закрепяне като принцип в Наказателнопроцесуалния кодекс на Руската федерация.

I. Продължителността на наказателното производство интересува руския законодател още в доимперските години на Руската държава. Един от най-ранните законодателни актове, който съдържа в себе си разпоредби относно бързината на процеса, е Судебникът от 1497 г., в него се споменава и е предвидена процедура при сроковете за осъществяване на производството и как се действа при наложителното им изменение. В оригинал чл. 36 на Судебника от 1947 г. гласи: (...) *Ако ищецът или ответникът не се яви лично в съда, а прати някой друг да промени срока за явяване пред съда вместо него, то съдията изисква заплащането на глоба (неустойка), само една – от този, който е изпратен да промени срока.* Вижда се, че дори в примитивен вид, още тогава се приема за нужно производството по наказателни дела да бъде обвързано в определени времеви рамки като гаранция на страните и решаващия орган за своевременното протичане на процеса.

II. Интерес представлява първото регламентиране на конкретни времеви рамки за развитие на наказателния процес, което се осъществява при законодателните реформи на Петър Велики през 1720 г. В глава 4 на съставения в това време Генералният регламент е даден пределен срок на продължаване на производството – шест месеца, а гаранция за спазването му е парична глоба. В оригинал от Ген. Регламент, гл 4: (...) *да не бъде продължавано повече от шест месеца наказанието (...), който без законна причина се бави, ще бъде наказан с глоба от 30 рубли за всеки ден забавяне.*

III. Въпросът относно сроковете за начало, извършване и приключване на наказателното производство интересува законодателя и половин век по-късно – по време на управлението на имп. Екатерина Втора. Вдъхновена от идеите на Просвещението, формулирани в труда на френския философ Шарл Луи де Монтескьо „За духа на законите“, Екатерина Велика прави широка реформа в законодателството,

появяват се нови закони, които да отговарят на обществените нужди. Тези закони са реципирани от Запада по такъв начин, че да могат успешно да бъдат приложени към реалиите на Руската империя. Започва преобразуване в областта на наказателното право и наказателния процес, така че да съответстват на духа на доктрината на Просвещенския Абсолютизъм. Новото законодателство е в две основни насоки – едната е свързана с въвеждането на мораториум за смъртното наказание, а другата – с централизация на наказателния процес чрез регламентиране дейността на съда и съкращаване на сроковете, в рамките на които да бъде проведено и приключено следствието. Като пример може да се посочи един от поименните Укази на имп. Екатерина Втора от 1760 г., озаглавен „За реда на производството по наказателни дела за кражба, обир и конфискация“ за осъществяване на наказателното производство е даден срок от един месец, за гарантиране спазването на който е създаден специален орган – експедиция при Сената.⁶ Твърде дългата продължителност на следствието според императрицата е било от основните причини за неговата неефективност, затова с нейните Укази от периода на реформи са въведени пределни срокове за протичане на производството.

В документи от следващите десетилетия може да се направи извод, че институтът на бързината в наказателния процес търпи развитие с усложняването на обществените отношения и още в дореформения период на Руската империя законодателят прибегва до процесуалните срокове, за да ограничава силното проточване на производството.

IV. Изключително важно значение за формирането на съвременното руско наказателнопроцесуално право имат съдебните реформи на император Александър Втори в периода 1860–1864 г. Нещо повече, конкретно в областта на съдилищата, реформите са много проследователни и водят до огромна крачка напред в руското законодателство, осъвременяване и замяна на дотогава действалите съдебни регламенти с нови такива, които да отговарят на промените и модернизирани

⁶ Петрова, М.С. Практика розыскного процесса России 1760-х годов, диссертация, НИУ ВШЭ, 2017.

обществени условия. В приетите през този период законодателни актове можем да открием закрепено изискването за бързина на наказателното производство. Ще подкрепя тази моя теза с два конкретни примера, които намирам за олицетворение на израстването на възприятието на законодателя относно скоростта на протичане на процеса като гаранция за защита на правата на участниците в него. Първият от тях е т.нар. Учреждение на съдебните правила от 1864 г. Неговият чл. 181 гласи, че *„ако по отчета се окаже, че е настъпила значително намаляване или увеличаване на количеството дела от определен вид или на делата въобще, то в се излагат по възможност причините, поради които е настъпило увеличаването или намаляването на делата и ускоряването или забавянето в техния ход.“*

В същия нормативен акт, но в чл. 251 законодателят е предвидил, че *„Първоприсъстващият или председателят във всеки съдебен район осъществяват пряк надзор за своевременното и правилно придвижване на делата и точно изпълнение на задълженията на длъжностните лица (...)“*. Заслужава да се обърне внимание и на Устава за наказателното съдопроизводство, в чийто чл. 295 законодателят е разпоредил предварителното следствие да бъде провеждано с цялата възможна скорост, а производството да не се спира и в почивните и в празничните дни, освен ако обстоятелствата не го налагат.

Тези примери от доимперския период и периода на Руската империя, водят до извода, че макар и принципът за разумен срок в решаването на наказателните дела да не присъства като изрично изведен такъв, законодателят е развивал изискването за скорост при наказателното производство. Има опит за ограничаване в определени точни времеви рамки на процесуалните срокове в имперския период, но с реформите на Александър Втори тази

конкретика е премахната, вероятно поради силното затруднение подобни разпоредби да бъдат спазени на практика.

V. В следващия период от развитието на руското наказателнопроцесуално право – съветското право, създаденият от съветския законодател Наказателнопроцесуален кодекс урежда ясни процесуални срокове при протичане на процеса, които се възприемат като своего рода гаранция за бързина и своевременност на наказателното производство. На изследване в този период подлежат факторите, които оказват влияние върху продължителността на наказателния процес, също така търпят развитие и оформяне отделните принципи на процеса.

Макар и разумният срок на наказателното производство да не присъства като изрично формулиран принцип в Съветското наказателнопроцесуално законодателство, в Наказателнопроцесуалния кодекс на РСФСР(УПК РСФСР, приет през 1922 г.) се съдържат норми, свързани с бързината на наказателното производство. В своя чл. 2 УПК РСФСР е закрепил като основна задача на наказателното съдопроизводство на СССР изискването за бързина в разкриването на престъпленията⁷. Именно поради това чл.251 регламентира хода на делото в случай на неявяване на някой от субектите на процеса – в кои случаи може да продължи, а в кои е неизбежно да бъде отложено. Скоростта на осъществяване на наказателното процес неминуемо е обвързана с разумния срок на производството.

VI. В постсъветските години под влияние на различни фактори проблемът с неоправдано дългото продължаване на наказателните производства се задълбочава и като причина за нарушаване на нормативно определените срокове се оформя несъвършеното залагане на тези срокове. В този период – с Федерален закон през 1998 г. Руската Федерация ратифи-

⁷ В превод на български: чл. 251: Задачите пред съветското наказателно съдопроизводство са бързото и пълно разкриване на престъпленията, разобличаването на виновните и осигуряването на правилното прилагане на закона по такъв начин, че всеки, който е извършил престъпление, да бъде подложен на справедливо наказание и нито един невиновен да не бъде привлечен към наказателна отговорност и осъден. В оригинал: чл. 251: Задачатами советского уголовного судопроизводства являются быстрое и полное раскрытие преступлений, изобличение виновных и обеспечение правильного применения закона с тем, чтобы каждый совершивший преступление был подвергнут справедливому наказанию и ни один невинный не был привлечен к уголовной ответственности и осужден.

цира Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (КЗПЧОС), в чийто чл. 6 е защитено правото на справедливо съдебно разбирателство, а като необходимо условие е осигуряване на правото на съдопроизводство в разумен срок. И след това ратифициране проблемът със съблюдаването на разумния срок на съдопроизводството може да се определи като многостранен, имащ надотраслов характер: разумният срок на разглеждане не само на наказателни дела, но и на граждански, както и международни спорове. От момента на ратификация на КЗПЧОС руските власти се обвързват със съблюдаването на разумен срок за решаване на делата. Руската Федерация многократно е санкционирана за нарушаване на разпоредбата и неспазване на срокове за протичане на наказателни дела, като известност придобива първото спечелено дело на основание нарушаване на разумния срок за разглеждане, а именно делото Бурдов срещу Русия, 2002 г.

Макар в решението на Съда по правата на човека в Страсбург не става дума за наказателен процес, а за гражданско дело, смятам, че представлява интерес, за да бъдат обхванати всички аспекти на понятието „разумен срок на съдопроизводството“. Нещо повече. В това решение за първи път се говори за присъждане на компенсация за нарушаването на разумния срок на съдопроизводството. Но това, което липсва, е промяна в регламентацията на реда за изчисляване продължителността на наказателнопроцесуалните срокове, за да бъдат приведени в съответствие с принципа на разумния срок.

През следващите години Руската Федерация не изпълнява стриктно предписанията на решението на ЕСПЧ, нарушенията имат масов характер, увеличават се и жалбите срещу държавата на същите основания – сигнал, че наказателнопроцесуалната система не успява да се справи и да отговори на изискванията. Законодателството продължава да е тромаво, а сроковете – да не се спазват. ЕСПЧ получава

втора жалба от същия ищец и прави заключение по делото, че руската правна система не разполага с ефективен компенсационен механизъм за правна защита при прекомерна продължителност на изпълнителното производство. Проблематична е възможността за получаване на компенсация за морална вреда от дългото изпълнение на съдебното решение. Съдът признава презумпцията, че прекомерната продължителност на делото причинява морална вреда. Така се стига до ново решение на ЕСПЧ от 2009 г. по делото Бурдов срещу Руската Федерация (№2), в което се въвежда задължение за Руската Федерация в течение на шест месеца да създаде ефективно вътрешноправно средство, което да осигурява правна защита на гражданите при неспазване на разумен срок на съдопроизводството и съответно обезщетение при несвоевременно изпълнение на съдебните решения.

VII. Поради това се стига до влизането в сила през 2010 г. на Федерален закон за компенсация при нарушаване на правото на съдопроизводство в разумен срок или правото на изпълнение на съдебен акт в разумен срок⁸, по-късно добил известност като Закон за компенсациите, с който руският законодател отговаря на нарасналата необходимост от въвеждане на понятието за разумен срок на ниво нормативен акт. През същата година се допълва и УПК-РФ и в него вече е изведен като принцип разумният срок на съдопроизводството, съгласно който преследването, обявяването на присъда и прекратяването на наказателното преследване трябва да бъдат осъществявани в разумен срок. Принципът е пряко обвързан с позицията на Европейския съд по правата на човека, че разумният срок представлява период, който позволява да бъде избегнато твърде дългото, необоснованото забавяне на разследването и разглеждането на делото⁹. Съответно изискването за спазване на разумен срок при разглеждането на наказателни дела по своята същност представлява изискване за бързина на наказателния процес.

⁸ В оригинал: Федеральный закон о компенсации за нарушение права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного акта в разумный срок, 30.04.2010 г.

⁹ Сальвиа, М. Д. Прецеденты Европейского суда по правам человека, книга, г. Санкт Петербург, 2004; Чакърва-Димитрова, И. Разумният срок в административния процес. Велико Търново, Фабер, 2017.

Направеното проследяване на историческото развитие на руското наказателнопроцесуално законодателство от доимперския период, през вековете на Руска империя, през времето на СССР и последващият постъветски период и до наши дни води до заключение, че макар разумният срок на съдопроизводството да е утвърден като принцип на наказателния процес едва през 2010 г., историята му е обвързана с изискването за бързина и своевременност на наказателните дела още от първите стигнали до нас наказателнопроцесуални актове на Руската държава. Сроковете за разрешаване на наказателните производства имат своето естествено развитие, следващо еволюцията на обществените отношения и тяхното усложняване, и постепенно се достига до съвременното разбиране за разумен срок на наказателното производство като основен принцип и гаранция за протичане на своевременен и справедлив процес.

След въвеждането на разумния срок като принцип в УПКРФ сред специалистите по Наказателен процес в Руската Федерация се развиват задълбочени дискусии относно въпроса дали е обосновано разумният срок за осъществяване на наказателното съдопроизводство да бъде извеждан като отделен самостоятелен принцип в УПКРФ, или представлява едно неточно разрешение на руския законодател. И поддръжниците, и противниците обаче са съгласни с едно твърдение – фактът на нормативно закрепване на едно положение като принцип, не го превръща автоматично в такъв. Някои учени, като В. Быков и О. Баев¹⁰, оспорват изобщо самото съществуване на разумния срок в наказателния процес като самостоятелен принцип и го приемат за съставляваща част от принципа за процесуална икономия. Смятат, че принципът не е основополагащ и не е главна съставна единица, върху която е построен наказателният процес. Представят го като качествена характеристика, като резултат от задължението на субектите на наказателния процес да проявяват проактивност. Мнението е подкрепено с това,

че макар да имат своята огромна важност за развитието на наказателното производство, по естеството на своето предназначение сроковете нямат същата правна ценност, както останалите принципи на наказателното производство – разумният срок не е сред факторите, които определят реда и начина на протичане на процеса.

Според други учени, като О.Химичева и Н. Апостолова, принципът е основополагащ и закрепянето му в УПКРФ има важно значение и влияние върху всички участници в наказателния процес и има ролята на гаранция за постигане на целта на производството.¹¹ Твърдението е подкрепено с аргумента, че принципът на разумния срок в производството представлява надлежна защита на правата, свободите и законните интереси на гражданите, а същевременно осигурява и следване на интересите на правосъдието. Тази част от научните изследователи виждат принципа в неговите качествени, а не количествени измерения. Значение имат не конкретно предписаните срокове, а изискването тези срокове да бъдат разумни и да отговарят на нуждите на участниците в процеса и интересите на правосъдието в цялост. Разумният срок може да бъде отнесен към основните начала на наказателния процес и по още един признак – неговото действие се разпростира върху всички стадии от наказателния процес – независимо в кой стадий от производството се намира едно дело, той трябва да протича в разумни срокове.

Безспорно е, че принципът на разумния срок в съдопроизводството се е оформил през различните държавни периоди и са търсени способности за усвършенстване на значението му в практиката, а тепърва в бъдеще ще претърпи още по-обстойно и сериозно развитие. Смятам, че може да се застъпи в по-голяма степен мнението, че принципът на разумния срок е един от основополагащите, с важно значение както за системата на принципите на наказателния процес, така и за прилагането на практика от участниците в процеса и съответните органи.

¹⁰ Баев О. Я. Разумный срок уголовного судопроизводства. Воронежские криминалистические чтения, г. Воронеж, 2011.

¹¹ Химичева О.В., Химичева Г.П. О совершенствовании принципов уголовного судопроизводства. – Вестник Московского университета МВД России, 2014.

На основата на регламентацията в руското законодателство и преобладаващите становища в научната литература може да се изведе понятието за разумен срок като период от време, който включва в себе си съвкупността от процесуални срокове в рамките на конкретно производство от момента на узнаване от страна на обвиняемия за преследване срещу него и до момента на прекратяване на преследването или до влизане в сила на съдебното решение по делото. Превишаването на сроковете по делото води до възникване у потърпевшите лица на права като правото на компенсация за морална вреда в гражданския процес и правото да се изисква от компетентните органи своевременно протичане на наказателното преследване и решаване на делото в наказателния процес. Принципът на разумния срок на наказателния процес в законодателството на Руската Федерация е пряко обвързан с изискването за бързина и срокове на производството. Има своето естествено развитие с развитието и усложняването на обществените нужди, като е изрично нормативно закрепен съвсем скоро. Именно поради скорошното му въздигане в правна норма, все още в научните среди липсва единно разбиране за същността на принципа и възникват различни спорове относно факта на кодификацията му и връзката му с останалите принципи на наказателния процес. Без съмнение е едно - че и в бъдеще принципът ще търпи развитие закономерно с това на цялото законодателство.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

Павлов, С. Наказателен процес на Народна република България“, Университетско изд. „Климент Охридски“, г. София, 1989. // **Pavlov S.** Nakazatelen protses na Narodna republika Balgariya“, Universitetsko izd. „Kliment Ohridski“, g. Sofia, 1989.

Чакърова-Димитрова, И. Разумният срок в административния процес, изд. Фабер, Велико Търново, 2017. // **Chakarova-Dimitrova, I.** Razumniyat srok v administrativniya protses, izd. Faber, Veliko Tarnovo, 2017.

Чинова, М. Досъдебното производство по НПК“, изд. Сиела, г. София, 2013. // **Chinova, M.** Dosadebnoto proizvodstvo po NPK“, izd. Siela, g. Sofiya, 2013.

Чинова, М., Митов, Г. Кратък лекционен курс по наказателнопроцесуално право, С.: Сиела, 2021. // **Chinova, M., Mitov G.** Kratak leksionen kurs po nakazatelnoprotsesualno pravo, S.: Siela, 2021.

Давыдов, П. М. Принципы советского уголовного процесса. Свердловск, 1957. // **Davdov, P. M.** Printsip sovetskogo ugolovnog protsessa. Sverdlovsk, 1957. //

Сальвиа, М. Д. Прецеденты Европейского суда по правам человека“, Санкт Петербург, 2004. // **Salyvia, M. D.** Pretsedent Evropeyskogo suda po pravam cheloveka“, Sankt Peterburg, 2004.

Вараздатовна, Ю. В. Категория разумности в гражданском праве России“, изд. БГУЭП, Иркутск, 2007. // **Varazdatovna, Yu. Ф** Kategoriya razumnosti v grazhdanskom prave Rossii“, izd. BGUP, Irkutsk, 2007.

Удовиченко, В. С. К вопросу о разумном сроке в уголовном судопроизводстве. – Вестник Барнаульского юридического института. 2010. № 2 (19). // **Udovichenko, V. S.** K voprosu o razumnom stroke v ugolovnom sudoproizvodstve. – Vestnik Barnaulyskogo yuridicheskogo instituta. 2010. № 2 (19).

Рябцева, Е. В. Соотношение принципа разумности, публичности и диспозитивности в уголовном процессе. – Общество и право, брой 5, 2011. // **Ryabtseva, E. V.** Sootnoshenie printsipa razumnosti, publichnosti i dispozitivnosti v ugolovnom protsesse. – Obshtestvo i pravo, broy 5, 2011.

Баев, О. Я. Разумный срок уголовного судопроизводства“, Воронежские криминалистические чтения, Воронеж, 2011. // **Baev, O. Ya.** Razumny srok ugolovnog sudoproizvodstva“, Voronezhskie kriminalisticheskie chteniya, Voronezh, 2011.

Дикарев, И. С., Гордеев, П. С. Разумность процессуальных сроков – принцип уголовного судопроизводства. – Вести Волгоградского государственного университета“, брой 1, 2012. // **Dikarev, I. S., Gordeev, P. S.** Razumnosty protsessualnyh srokov – printsip ugolovnog sudoproizvodstva. – Vesti Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta“, broy 1, 2012.

Соловьев, А. А. Классификация принципов уголовного процесса. – Судебная власть и уголовный процесс, брой 1, Воронеж, 2012. // **Solovyev, A. A.** Klassifikatsiya printsipov ugolovnog protsessa. – Sudebnaya vlasty i ugolovny protsess, broy 1, Voronezh, 2012.

Алексеев, И. М. Понятие разумного срока уголовного судопроизводства. – Вестник

Санкт-Петербургского университета МВД России, брой 20, 2012. // **Alekseev, I. M.** Ponyatie razumnogo sroka ugovnogo sudoproizvodstva. – Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta MVD Rossii, broy 20, 2012.

Волынец, К. В. Правовая природа положения о разумном сроке уголовного судопроизводства“, изд. Томского университета, Томск, 2012. // **Volnets, K. V.** Pravovaya priroda polozheniya o razumnom sroke ugovnogo sudoproizvodstva“, izd. Tomskogo universiteta, Tomsk, 2012.

Волынец, К. В. Гарантии реализации принципа „Разумный срок уголовного судопроизводства“ при производстве в суде первой инстанции“, автореферат, Томск, 2013. // **Volnets K.V.** Garantii realizatsii printsipa „Razumny srok ugovnogo sudoproizvodstva“ pri proizvodstve v sude pervoy instantsii“, avtoreferat, Tomsk, 2013.

Урбан, В. В. Разумный срок уголовного судопроизводства в системе принципов уголовного судопроизводства. – Вестник Удмуртского университета, брой 3, 2013. // **Urban, V. V.** Razumny srok ugovnogo sudoproizvodstva v sisteme printsipov ugovnogo sudoproizvodstva. – Vestnik Udmurtskogo universiteta, broy 3, 2013.

Шишкина, М. Н. Разумный срок уголовного судопроизводства как принцип уголовного судопроизводства. – Воронежский государственный университет, Воронеж, 2013. // **Shishkina, M. N.** Razumny srok ugovnogo sudoproizvodstva kak printsip ugovnogo sudoproizvodstva. – Voronezhskiy gosudarstvenny universitet, Voronezh, 2013.

Егорова, Р. Е., Прокофьева, С. М. Разумный срок уголовного судопроизводства и права потерпевшего. – Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, брой 4, 2014. // **Egorova, R. E., Prokofyeva, S. M.** Razumny srok ugovnogo sudoproizvodstva i prava poterpevshego.

– Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta MVD Rossii, broy 4, 2014.

Химичева, О. В., Химичева, Г. П. О совершенствовании принципов уголовного судопроизводства. – Вестник Московского университета МВД России, 2014. // **Himicheva, O. V., Himicheva, G. P.** O sovershenstvovanii printsipov ugovnogo sudoproizvodstva. – Vestnik Moskovskogo universiteta MVD Rossii, 2014.

Ненкова, С. Б. Обеспечение права на разумный срок уголовного судопроизводства как принцип уголовного процесса. – Вести Волгоградского государственного университета, брой 1, 2014. // **Nenkova, S. B.** Obespechenie prava na razumny srok ugovnogo sudoproizvodstva kak printsip ugovnogo protsesssa. – Vesti Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta, broy 1, 2014.

Петрова, М. С. Практика розыскного процесса России 1760-х годов“, диссертация, НИУ ВШЭ, 2017. // **Petrova, M. S.** Praktika rozsknogo protsesssa Rossii 1760-h godov“, dissertatsiya, NIU VSh, 2017.

Кушнерев, В. И. Реализация принципа разумного срока уголовного судопроизводства в нормах, регулирующих процессуальные сроки в досудебном производстве“, диссертация, ФГКО-УВО „Академия управления Министерства внутренних дел Российской Федерации, Москва, 2019. // **Kushnerev, V. I.** Realizatsiya printsipa razumnogo sroka ugovnogo sudoproizvodstva v normah, reguliruyushtih protsessualnye sroki v dosudebnom proizvodstve“, disertatsiya, FGKOUVO „Akademiya upravleniya Ministerstva vnutrennih del Rossiyskoy Federatsii, Moskva, 2019.

Урбан, В. В. Разумный срок и эффективность уголовного судопроизводства, изд. Проспект, Москва, 2020. // **Urban, V. V.** Razumny srok i ffektivnosty ugovnogo sudoproizvodstva, izd. Prospekt, Moskva, 2020.